

Churski Zygmunt Wacław (1927–2006),
dyrektor Instytutu Geografii UMK, wybitny
uczony i nauczyciel akademicki, specjalista
w zakresie hydrologii, a szczególnie
limnologii i gospodarki wodnej

Urodził się 29 maja 1927 r. we wsi Piaski, gm. Białyszewo, pow. Sierpc (woj. warszawskie). Pochodził z rodziny chłopskiej. Był synem Wacława i Czesławy (z d. Przybyszewska). Jego ojciec był w młodości robotnikiem, a potem odziedziczył po dziadku gospodarstwo, w którym pracował do końca życia.

Zygmunt Churski do 1939 r. skończył 6 klas w szkole podstawowej. Po wyzwoleniu, w 1945 roku uczęszczał do Liceum Ogólnokształcącego w Sierpcu, które ukończył w 1948 roku. W tym samym roku rozpoczął studia na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu na kierunku geografia, gdzie od roku 1949 brał udział w terenowych badaniach naukowych, a w 1950 r. został już asystentem przy Katedrze Geografii Fizycznej. Jako student III roku wykonał samodzielną pracę naukową, która polegała na zbadaniu Jeziora Mukrz i jego okolic (rezerwat cisowy w Borach Tucholskich) pod względem hydromorfologicznym. Praca ta została wyróżniona i wygłoszona na Sesji Naukowej Studentów UMK w 1951 r. Ukazała się drukiem w 1953 r. w wydawnictwach Towarzystwa Naukowego w Toruniu. W trakcie studiów brał udział w życiu społecznym, do 1951 r. pracował przy zespołach artystycznych ZSP. Studia ukończył w 1952 r., uzyskując dyplom magistra filozofii w zakresie geografii. W 1962 r. otrzymał tytuł doktora nauk przyrodniczych na podstawie pracy *Morfologia*

i hydrografia kompleksu jeziora Wdzydze. Promotorem pracy był prof. Rajmund Galon. W lutym 1974 r. otrzymał stopień naukowy doktora habilitowanego nauk geograficznych w zakresie hydrografii i geografii fizycznej na podstawie rozprawy *Wybrane zagadnienia z hydrografii przedpola lodowca Skeidararjökull na Islandii*. W 1990 r. został mianowany na stanowisko profesora nadzwyczajnego, a w 1994 r. profesora zwyczajnego.

Od 1950 r. był zatrudniony w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika – kolejno na stanowiskach: zastępcy asystenta (IX 1950–XII 1952), asystenta (XII 1952–II 1955), starszego asystenta (II 1955–XI 1962), adiunkta (XI 1962–IV 1975), docenta (IV 1975–X 1990), profesora nadzwyczajnego (XI 1990–IV 1994), profesora zwyczajnego (V 1994–IX 1997). Po przejściu na emeryturę w 1997 r. pracował jeszcze w Instytucie Geografii na jedną trzecią etatu (1997–2000).

Pracę dydaktyczną na UMK rozpoczął już po II roku studiów, od 1950 r. najpierw na stanowisku zastępcy asystenta, a po ukończeniu

studiów na stanowisku asystenta, st. asystenta i adiunkta. Do roku 1958 pracował w Katedrze Geografii Fizycznej UMK, a następnie przeszedł do Zakładu Hydrografii UMK (późn. Zakład Hydrologii i Gospodarki Wodnej). Pełnił funkcje: wicedyrektora Instytutu Geografii (1975–1981), kierownika Zakładu Hydrologii i Gospodarki Wodnej (1981–1997), dyrektora Instytutu Geografii (1987–1997).

Od roku 1950 w Instytucie Geografii UMK prowadził wykłady i ćwiczenia z kartografii i topografii, hydrografii i oceanografii, fizjografii urbanistycznej (geografii stosowanej), fotointerpretacji, gospodarki wodnej, geodezji, teledetekcji oraz brał udział w seminariach i ćwiczeniach terenowych dla starszych studentów. Od samego początku pracy na uczelni był sumiennym dydaktykiem, który był doceniany przez studentów. Był promotorem wielu prac magisterskich (ok. 140 otrzymało stopień magistra) w zakresie hydrografii, geografii fizycznej i gospodarki wodnej na studiach dziennych, zaocznych i podyplomowych, a także trzech rozpraw doktorskich. Poza pracą dydaktyczną na UMK przez wiele lat prowadził zajęcia dydaktyczne w Studium Nauczycielskim i Zaocznym Studium Nauczycielskim (1955–1966) oraz w Wyższej Szkole Wojsk Rakietowych i Artylerii w Toruniu. Prowadził także wykłady z kartografii i topografii na kursach nauczycielskich oraz brał udział w akcji popularyzacji geografii.

W latach 1962–1973 prowadził badania naukowe w Polsce Północnej, w ZSRR, Islandii i Francji w zakresie hydrografii, gospodarki wodnej, geografii fizycznej, geomorfologii i fotointerpretacji. Wyniki badań opublikował w 32 pracach naukowych oraz w licznych materiałach niepublikowanych przeznaczonych do użytku w gospodarce narodowej. Znał biegle (w mowie i piśmie) dwa języki: francuski i rosyjski (słabo: angielski i niemiecki).

Odbył liczne staże naukowe za granicą, m.in. w latach 1963, 1965 i 1966 przebywał w ZSRR w Katedrach Hydrologii Uniwersytetów Leningradzkiego, Moskiewskiego i Irkuckiego. Tam zapoznał się z metodami prac badawczych w Laboratorium Oзероведение w Leningradzie w Instytucie Biologii, w Boroku nad Zalewem Rybińskim oraz w Instytucie Limnologicznym Syberyjskiego Oddziału Akademii Nauk w Listwiance nad Bajkałem. W roku 1968 brał udział w wyprawie

naukowej Polskiego Towarzystwa Geograficznego na Islandię jako specjalista z zakresu hydrografii. W roku 1970 przebywał w Szwecji, gdzie miał możliwość poznania wyników badań geograficznych w ośrodkach Lund i Sztokholmu. W roku 1972 zorganizował wycieczkę naukową na Kaukaz. W roku 1974 (po zakończeniu przewodu habilitacyjnego) przebywał na 4-miesięcznym stażu naukowym na uniwersytetach francuskich (Paryż, Bordeaux, Tuluza, Grenoble). Zapoznał się tam z procesami nauczania oraz wynikami badań naukowych, zwracając szczególną uwagę na powiązanie tematów badawczych z potrzebami praktycznymi oraz na udział studentów w pracach naukowych. Oprócz hydrologii, drugą dziedziną, którą się zajmował, była geomorfologia i paleogeografia czwartorzędu. Opracował dwa arkusze mapy geomorfologicznej Nowe Miasto Lubawskie i Bydgoszcz Wschód. Jest współautorem mapy geologicznej ark. Brodnica oraz autorem licznych publikacji dotyczących geomorfologii. Profesor Zygmunt Churski posiadał także cenne publikacje z dziedziny teledetekcji i kartografii.

Brał udział w licznych międzynarodowych sympozjach i kongresach naukowych, gdzie referował wyniki swoich badań. I tak uczestniczył w kongresie INQUA w Warszawie (1961), Leningradzie (1965), w międzynarodowym Kongresie Limnologicznym w Warszawie (1961), II Międzynarodowym Kongresie Oceanograficznym w Moskwie (1966), w Joensuu (Finlandia 1981), Lyonie (1985), Utrechcie (1989), Bordeaux (1992), a także licznych zjazdach i konferencjach naukowych w kraju dotyczących zagadnień hydrograficznych, geomorfologicznych i fotointerpretacji.

Od 1954 r. brał czynny udział w pracy Zarządu Oddziału Polskiego Towarzystwa Geograficznego w Toruniu, m.in. 4 lata na stanowisku skarbnika oraz 6 lat na stanowisku sekretarza Oddziału. Pełnił funkcję przewodniczącego sekcji fotointerpretacji przy Oddziale Toruńskim, przygotowując VII Ogólnopolską Konferencję Fotointerpretacji w Geografii, która odbyła się w Toruniu w 1975 r. Od roku 1960 brał czynny udział w pracach Towarzystwa Wiedzy Powszechnej, głównie w zakresie popularyzacji wiedzy geograficznej, a od roku 1962 był członkiem Rady Wydziałowej Związku Nauczycielstwa Polskiego. Jako wyraz uznania pozycji naukowej Profesora na forum krajowym został on

powołany na członka Komitetu Nauk Geograficznych PAN (od 1988), Komitetu Gospodarki Wodnej PAN (od 1990) oraz członka 3 komisji Gdańskiego Oddziału PAN.

Jednym z ważniejszych osiągnięć po uzyskaniu tytułu profesora było powołanie go na członka Komisji Ekspertów Ministerstwa Edukacji Narodowej z zakresu geografii oraz recenzenta projektów TEMPUS. Najważniejszym jednak osiągnięciem na tym forum międzynarodowym, było powołanie Profesora na reprezentanta Polski do Europejskiej Federacji Profesorów i Nauczycieli Geografii, będącej organizacją Komisji Wspólnot Europejskich (Unii Europejskiej) oraz zorganizowanie w 1993 r. Ogólnopolskiego Zjazdu Nauczycieli Geografii, na którym powołano Stowarzyszenie Nauczycieli Geografii, jako sekcji Europejskiej Federacji. Prof. Zygmunt Churski został I przewodniczącym Zarządu Stowarzyszenia Nauczycieli Geografii i członkiem Zarządu Europejskiej Federacji w Brukseli. Współpracował z Komisją Nauki i Kultury Rady Europy, Komisją Edukacji Międzynarodowej Unii Geograficznej, Europejskim Centrum Informacji i Dokumentacji w Utrechcie oraz z Biurem ds. Integracji Europejskiej Urzędu Rady Ministrów w Warszawie.

Profesor był cenionym, powszechnie uznanym badaczem, zajmującym się hydrologią i limnologią obszaru północnej Polski. Na jego dorobek składa się ok. 100 publikacji (są to prace oryginalne o dużej wartości poznawczej). 18 maja 2000 r. zorganizowano w Instytucie Geografii uroczyste spotkanie związane z jubileuszem 50-lecia pracy naukowej i 70-lecia urodzin Profesora. W spotkaniu uczestniczyli uczniowie i współpracownicy Jubilata z Torunia oraz z innych miast Polski. Prorektor prof. Czesław Łapicz wręczył Jubilatowi adres gratulacyjny od Ministra Edukacji Narodowej i Rektora UMK, liczne gratulacje i życzenia od przedstawicieli różnych uczelni oraz specjalną księgę pamiątkową. Z okazji jubileuszu przygotowano również sesję naukową pt. „Wisła XXI wieku”.

Za osiągnięcia naukowe, dydaktyczne i organizacyjne otrzymał liczne nagrody i wyróżnienia. I tak kolejno: srebrną odznakę (1970), złotą odznakę Polskiego Towarzystwa Geograficznego (1971), Złoty Krzyż Zasługi (1973), srebrną odznakę honorową „Zasłużony popularyzator

wiedzy TWP (Towarzystwa Wiedzy Powszechnej)” (1974). W 1985 r. został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Otrzymał również nagrody naukowe: medal KEN (1979), Medal Uniwersytetu w Angers (1991).

Miał rodzeństwo, tj. dwie siostry: Zofię (Churską-Słabkowską – nauczycielkę w Kłusnie, pow. Rypin) i Barbarę, oraz brata Stefana (uczęszczał do szkoły wojskowej podoficerskiej w Drygalech w woj. olsztyńskim). W 1952 r. zawarł związek małżeński z Zofią (ur. 24 XII 1927) (z d. Troppówna), z którego miał dwoje dzieci: Andrzeja (ur. 1953) i Irenę (ur. 1958). Żona Zofia również pracowała w Instytucie Geografii UMK.

Profesor mieszkał w Toruniu przy ul. Krasińskiego 63a/5, a wcześniej przy ul. Moniuszki 27/4.

Zmarł 8 lutego 2006 r. i został pochowany na cmentarzu św. Jerzego przy ul. Gałczyńskiego w Toruniu.

W zasobie Archiwum UMK znajduje się spuścizna prof. Zygmunta Churskiego, w której można znaleźć materiały dotyczące głównie działalności zawodowej profesora na UMK, wytworzone w latach 1949–2006. Ponadto zachowała się szczątkowa korespondencja oraz fotografie.

Bibliografia: Akta osobowe Zygmunta Churskiego, AUMK, sygn. K-90/9; Akta przewodu doktorskiego Zygmunta Churskiego, AUMK, sygn. WB-14/10; Akta przewodu habilitacyjnego Zygmunta Churskiego, AUMK, sygn. WB-27/3; Przewód o nadanie tytułu profesora Zygmunta Churskiego, AUMK, sygn. WB-44/29; L. Roszkówna, *Katedra Geografii Fizycznej*, w: *Uniwersytet Mikołaja Kopernika 1945–1955*, red. R. Galon, Warszawa 1957, s. 218, 242; M. Gromadska, *Wydział Biologii i Nauk o Ziemi*, w: *Uniwersytet Mikołaja Kopernika 1956–1965*, przew. R. Galon, Toruń 1965, s. 96; R. Galon, *Zespół Katedr Geografii. Katedra Geografii Fizycznej*, w: *Uniwersytet Mikołaja Kopernika 1956–1965*, przew. R. Galon, Toruń 1965, s. 113; J. Wojtowicz, *Doktoraty i habilitacje w latach 1956–1965*, w: *Uniwersytet Mikołaja Kopernika 1956–1965*, przew. R. Galon, Toruń 1965, s. 177; W. Niewiarowski, *Instytut Geografii*, w: *Uniwersytet Mikołaja Kopernika 1966–1980*, red. J. Belkot, t. 1, Toruń 1992, s. 183, 184, 186, 188, 190–194, 197, 199, 200, 203–205; H. Moraczewska, *Doktoraty i habilitacje w latach 1966–1980*, w: *Uniwersytet Mikołaja*

Kopernika 1966–1980, red. J. Bełkot, t. 2, Toruń 1992, s. 125; *Skład osobowy [pracowników] za rok akademicki 1956/57 i spis wykładów na rok akademicki 1957/58 Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu*, [Toruń 1958], s. 41, 109, 110; *Skład osobowy [pracowników] za rok akademicki 1963/64 i spis wykładów na rok akademicki 1964/65 Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu*, [Toruń 1965], s. 32, 63, 124; *Skład osobowy [pracowników] na rok akademicki 1972/73 Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu*, Toruń 1973, s. 83; *Skład osobowy [pracowników] Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu 1985*, Toruń 1985, s. 31, 40; *Skład osobowy [pracowników] Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu 1996*, Toruń 1996, s. 16, 18, 29, 39, 40, 163; J. Falkowski, K.R. Lankauf, *Prof. Zygmunt Churski – wybitny uczony i nauczyciel*, „Głos Uczelni”, nr 5, 2000, s. 8–9; J. Bełkot, *Jubileusz prof. Zygmunta Churskiego*, „Głos Uczelni”, nr 6, 2000, s. 11; A. Supruniuk, M.A. Supruniuk, *Uniwersytet Mikołaja Kopernika w fotografiach 1945–2010*, [t.] 1, Toruń 2011, s. 284, 373, 464; *Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945–2004. Materiały do biografii*, red. S. Kalembka, Toruń 2006, s. 140–141.

Bożena Kierzkowska (Toruń)

ORCID: 0000-0002-6313-5151

